

КОНЦЕПЦІЯ ПРОЄКТУ “ВІЛЬНІ МАНДРИ” В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ

Л.М. Черчик

доктор економічних наук, професор

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

e-mail: cherchyk.larysa@vnu.edu.ua;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3901-216X>

О.А. Черчик

кандидат у майстри спорту України,

завідувач організаційно-масового відділу

КЗ “Волинський обласний центр національно-патріотичного виховання,
туризму і краєзнавства учнівської молоді” Волинської обласної ради (м. Луцьк, Україна)

e-mail: olegcherchik.66@gmail.com

Сучасні реалії в Україні вимагають адаптації туристично-рекреаційної сфери до нових потреб після воєнного відновлення з урахуванням соціальних, економічних та екологічних чинників. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку та формування альтернативних підходів до забезпечення потреб у реабілітації, оздоровленні, відпочинку та розвитку. Мета дослідження: визначення особливостей рекреаційного туризму та способів його забезпечення у концепті “Вільні мандри”. Основні результати роботи полягають у визначенні: основних чинників функціонування туристично-рекреаційної сфери України; завдань розвитку туристично-рекреаційної сфери у регіонах, які нині можуть надавати рекреаційні послуги; змістовне наповнення рекреаційного туризму та активної рекреації. Обґрунтовано концепт проєкту “Вільні мандри”, де робиться акцент на розвиток короткотривалої активної рекреації переважно одноденної тривалості, а саме: визначено вимоги до району мандрівки; розроблено альтернативні варіанти планування мандрівки (лінійний, кільцевий, комбінований, транзитний); запропоновано способи пересування; визначено вимоги, яких потрібно дотримуватися на певних територіях. Апробація авторської методики здійснена на прикладі території Байвського, Ратнівського, Гіркополонківського старостинств Боратинської громади Луцького району Волинської області. Розроблено базову карту, де позначені природні, культурно-історичні, архітектурні об'єкти цієї території, та варіанти мандрівок: лінійний водний маршрут “Подорож річкою Черногузка давніми поселеннями та городищами”, кільцевий велосипедний маршрут “Байв — Полонка”, транзитний велосипедний маршрут “До витоків річки Черногузка”. Авторська методика концепту “Вільні мандри” враховує сучасні реалії формування та реалізації туристично-рекреаційних потреб, включає визначення особливостей активної рекреації, способів її забезпечення, альтернативні варіанти планування мандрівок. Апробація авторської методики дала можливість підтвердити визначені ознаки рекреаційного туризму та активної рекреації, констатувати реалізацію визначених у концепті рекреаційних ефектів (оздоровчого, емоційного, естетичного, екологічного).

Ключові слова: туристично-рекреаційної сфера, активна рекреація, туристично-рекреаційні потреби, мандрівка, реабілітація, відновлення психофізичних кондицій, вільний час.

ВСТУП

Сучасні реалії функціонування туристично-рекреаційної сфери (ТРС) передбачають урахування таких основних чинників:

1) зростання потреб на соціальні види і форми відновлення, реабілітації, відпочинку громадян України, найперше — учасників бойових дій, їх сімей, населення регіонів, які були окуповані;

2) зниження рекреаційного потенціалу в багатьох регіонах України, які не були окуповані, і його знищення в регіонах, що зазнали окупації;

3) суттєве зниження рівня матеріального забезпечення значної частини населення України, що робить недоступними послуги ТРС.

Тому завданнями розвитку ТРС у регіонах, які нині можуть надавати рекреаційні послуги, є:

Тому завданнями розвитку ТРС у регіонах, які нині можуть надавати рекреаційні послуги, є:

- розроблення та реалізація активної регіональної політики розвитку ТРС, націленої на забезпечення рекреаційних потреб, сфор-

- мованих викликами воєнного та повоєнного часу;
- забезпечення ефективності та повноти використання рекреаційного потенціалу цих регіонів;
- перехід на ефективні комплексні рекреаційні технології для відновлення психо-фізичних кондицій, фізичну та психологічну реабілітацію військових та загалом населення країни;
- підготовка персоналу з урахуванням специфіки сучасної рекреаційної діяльності;
- формування ефективної інвестиційної політики в рекреаційній сфері для розвитку рекреаційного підприємництва;
- формування фондів рекреаційних земель із метою недопущення їх нецільового призначення;
- формування системи публічного управління у сфері рекреації та туризму.

Водночас важливим напрямом і формою забезпечення рекреаційних потреб завжди була й залишається активна рекреація як складова рекреаційного туризму.

Враховуючи зазначені вище потреби у специфічних рекреаційних послугах, великий туристично-рекреаційний потенціал регіонів України, необхідність розширення спектру рекреаційних занять та альтернативних способів задоволення рекреаційних послуг, автори пропонують концепцію проєкту “Вільні мандри”.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням застосування різних форм рекреації та туризму присвячено досить багато публікацій.

Контекст проєкту “Вільні мандри” найбільшою мірою відповідає такому виду туризму як рекреаційний і такій формі його реалізації як активна рекреація.

Рекреаційний туризм націлений на відновлення працездатності, збереження та зміцнення психосоматичного здоров'я і включає різноманітні види туристичної діяльності оздоровчого, пізнавального, реабілітаційного характеру в активній формі [1; 2].

Активну рекреацію Колотуха О.В. розглядає як “процес використання засобів, форм і методів фізичної культури і спорту, спрямований на задоволення потреб в активному відпочинку, відновленні сил, розвагах і вдосконаленні особистості у вільний і спеціально відведений час. Зміст активної рекреації становить спеціально організована рухова активність аеробного характеру в комплексі з анаеробною, що здійснюється з відносно низькою інтенсивністю у

формі фізичних вправ, зміни видів діяльності, рухових ігор та розваг, спортивно-оздоровчого туризму тощо” [3]. Смаль І.В., Смаль В.В. до активної рекреації відносять форми навантаження, які сприяють оптимізації стану фізичного здоров'я людини, і “об'єднують усі різновиди рекреаційних занять, які проводяться у вільний час та наповнені руховою активністю, що реалізується за допомогою фізичних вправ, а також використання інших засобів” [4].

Близькі за змістом до активної рекреації поняття активного дозвілля, активного відпочинку в контексті такого виду діяльності, який має відновлювальний, оздоровчий ефект і включає соціально виправдані види занять [5].

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять положення сучасної теорії рекреації та туризму. У роботі використано системний підхід до обґрунтування концепції “Вільні мандри”, структурний та картографічний методи, які забезпечили реалізацію мети та поставлених цілей.

Мета дослідження — розроблення концепту проєкту “Вільні мандри”.

Цілі: визначення особливостей активної рекреації та способів її забезпечення в концепті “Вільні мандри”; розробка методичних підходів до планування альтернативних варіантів подорожей; апробація авторської методики на прикладі території Баївського, Ратнівського, Гіркополонківського старостинств Боратинської громади Луцького району Волинської області.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Рекреаційний туризм у формі активної рекреації демократичний, досить гнучкий та бюджетний спосіб забезпечення рекреаційних потреб. Його характерними ознаками є:

- поліфункціональність (забезпечує фізичний, інтелектуальний (пізнавальний), культурний, естетичний, емоційний розвиток);
- добровільність, тобто можливість вибору об'єктів за власним бажанням, смаком та їх зміни під час мандрівки;
- індивідуальний підхід, тобто визначення способу та темпу руху з урахуванням індивідуальних фізичних можливостей, інтересів, схильностей;
- формування та розвиток soft skills (комунікаційні навички, вольові якості, толерантність, здатність до колаборації, френдлі-гнучкість);
- можливість отримати навички орієнтуватися на місцевості;

- отримання навиків влаштовувати побут у природному середовищі (вибирати місце таборування, готувати їжу), водночас поводитися екологічно свідомо;
- зміна оточення, що вже забезпечує рекреаційний ефект.

Основні рекреаційні ефекти:

- оздоровчий (відпочинок в активній формі, зняття нервово-емоційного навантаження, стимуляція імунітету, активізація діяльності всіх органів, м'язової активності);
- емоційний (позитивні враження від спілкування з природою, близькими людьми формують відчуття внутрішнього задоволення, звільнення від напруги і стресу);
- естетичний як реакція на красу природи, культурних та історичних пам'яток тощо;
- екологічний як здатність спостерігати за природою, насолоджуватися нею, дбайливо ставитись до наданих природою благ.

Зазвичай усі ці ефекти поєднуються в одній мандрівці, формуючи синергетичний ефект для підтримки психосоматичного здоров'я.

Спланувати мандрівку можна самому, прочитавши в інтернеті про цікаві місця. Маршрут можна скласти, використавши застосунки GoogleMaps, OsmAndMaps, Strava тощо.

Проте ймовірність вдалого відпочинку буде більша, якщо скористатись інформацією про апробовані мандрівки, завантажити треки маршрутів, переглянути фото цікавих об'єктів, почитати про відгуки та поради тих, хто вже побував у цих місцях.

У концепті “Вільні мандри” акцент робиться на розвиток короткотривалої активної рекреації переважно одноденної тривалості. Це обумовлює певні вимоги до району мандрівки, а саме:

1) достатній рекреаційний потенціал на невеликій території, тобто де є можливості вибору різних за характером цікавих природних, культурно-історичних, соціально-економічних об'єктів;

2) можливості для різних способів пересування (пішохідний, велосипедний, водний, автомобільний тощо);

3) транспортна та фізична доступність місць початку та закінчення мандрівки;

4) можливість поєднання кількох способів пересування (пішохідно-водний, авто-мото-пішохідний, велосипедно-водний тощо);

5) безпека перебування;

6) можливість використання різних видів маршрутів упродовж одного дня.

Останнє передбачає планування альтернативних варіантів мандрівки на цій конкретній території.

Маршрут мандрівки може бути:

- *лінійним*, коли мандрівка передбачає рух від одного об'єкта до іншого без повернення в попередні точки. Такий маршрут дозволяє відвідати найбільше об'єктів, проте необхідно ретельно враховувати логістику, наприклад дізнатися про можливості використання громадського транспорту або забезпечити і доїзд, і повернення власним транспортом із двох різних пунктів перебування;
- *кільцевим*, коли мандрівка передбачає рух від одного об'єкта до іншого з поверненням на початкову точку. Цей спосіб найбільш зручний логістично, оскільки, наприклад, можна повернутися до власного чи громадського транспорту і заздалегідь замовити квитки на зворотний шлях;
- *радіальним*, коли передбачається рух від одного базового об'єкта до інших із постійним поверненням до базового. Має такі ж переваги як кільцевий, особливо, коли є необхідність внести корективи в маршрут мандрівки, є потреба в перепочинку в закладі колективного розміщення, скажімо, через погодні умови. Проте суттєво збільшуються відстані переходів від об'єкта до об'єкта;
- *комбінованим*, коли поєднуються, наприклад, кільцевий із радіальним або лінійний із радіальним рухом. Дозволяє використати переваги попередніх варіантів руху, уникнувши їх недоліків;
- *транзитним*, коли рух мандрівників почався за межами певної території і продовжиться за її межами. Дозволяє оглянути об'єкти в межах багатоденних подорожей або поїздки з іншою метою (ділові, родинні поїздки) (рис. 1).

Територіальні громади, зацікавлені в розвитку своєї території, можуть запропонувати марковані маршрути, поставити вказівники, розмістити на сайті громади треки, описи цікавих місць та об'єктів, їх фото, відгуки про відвідини.

Найдоступнішим способом пересування є пішохідний. Урізноманітнити мандрівки можна велосипедним, водним, автомобільним варіантами або поєднавши пішохідний варіант з іншими. Проте зазначені інші способи передбачають наявність або можливість отримати спеціальне спорядження: байдарку, катамаран, човен, пакрафт, рятувальні жилети, весло, шолом для водної мандрівки; велосипед, шолом, світло-відбивний жилет для велосипедної мандрівки тощо. Спеціальне спорядження можуть надати пункти прокату, які функціонують при магазинах туристичного спорядження, туристсько-спортивних клубах тощо. Крім того, необхідно мати достатні навички та досвід використання

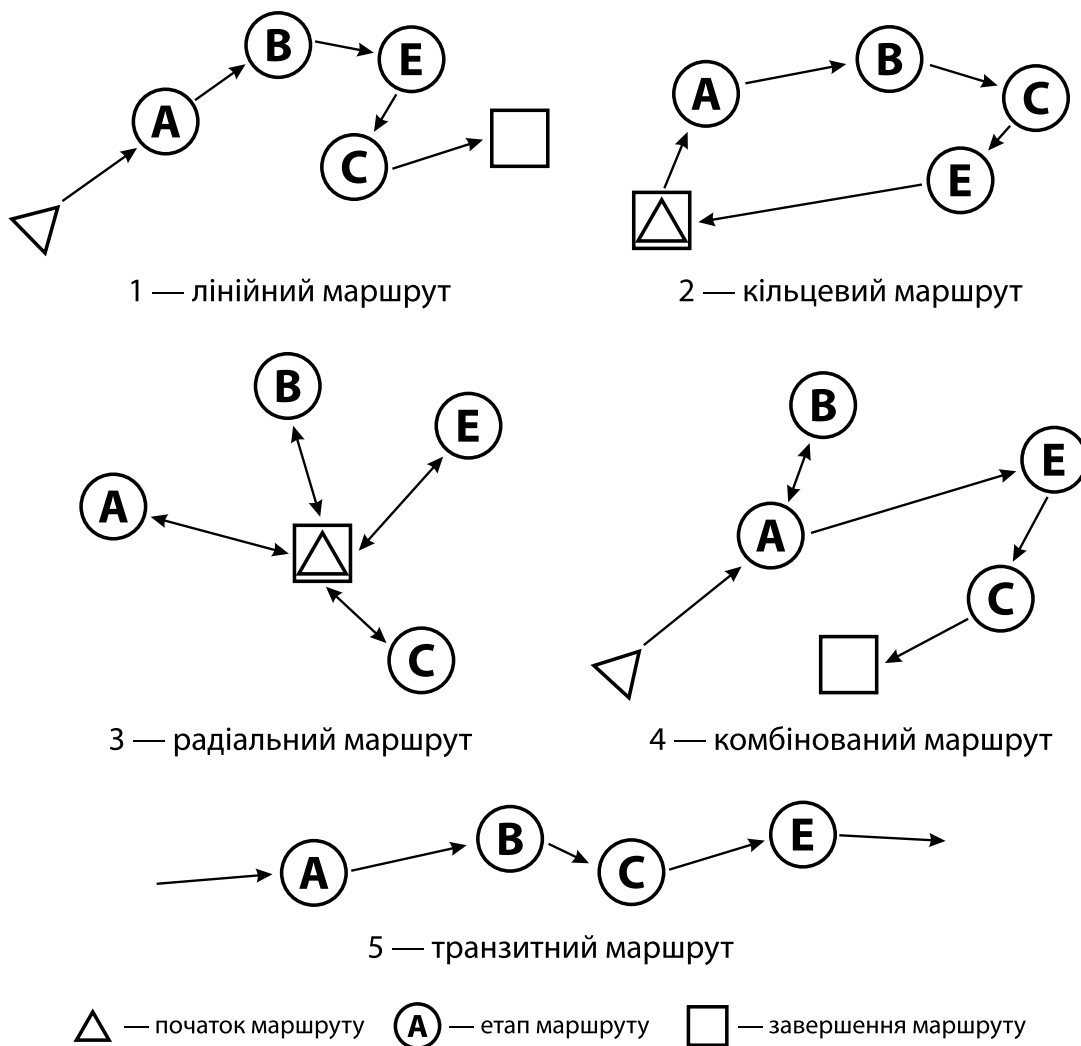

Рис. 1. Види маршрутів мандрівок

Джерело: удосконалено О. Черчиком.

цих засобів для безпеки мандрівки. Кожен спосіб руху (автомобільними дорогами, водними шляхами, територіями об'єктів ПЗФ, прикордонними зонами) передбачає дотримання певних вимог, що визначають порядок користування цими шляхами та перебування на територіях з особливим статусом.

Особливу увагу, вибираючи способи пересування, потрібно звернути на обмеження та правила перебування на природних територіях, а саме: сезон тиші в лісових масивах (гніздів'я птахів, виведення потомства), нерестовий період та період навігації на водних об'єктах, період вегетації рідкісних рослин.

Крім того, варто враховувати обмеження щодо перебування на приватних територіях, об'єктах ПЗФ та обмеження для пересування певними територіями в період військового стану.

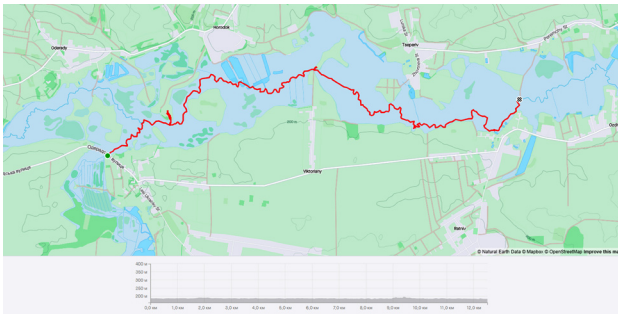
Рухаючись за маршрутом, доцільно дотримуватися режимів навантажень і відпочинку, зокрема час переходу не має перевищувати 40 хвилин, зупинки на відпочинок 10–15 хвилин.

Апробація авторської методики здійснена на прикладі території Баївського, Ратнівського, Гіркополонківського старостинств Боратинської громади Луцького району Волинської області. Базову карту, створену за допомогою застосування GoogleMaps (розробник О. Черчик), де позначені природні, культурно-історичні, архітектурні об'єкти цієї території, можна відкрити за вебпосиланням:

https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1wYPJsX_kg3mq9fcZeiVUM0CYMKnXj9w

На цій території О. Черчик розробив і апробував такі маршрути:

1. Лінійний водний маршрут “Подорож річкою Черногузка давніми поселеннями та городищами”

Маршрут: Коршів — Городок — Вікторяни — Ратнів — Оздів.

Спосіб руху: на байдарці.

Початок та закінчення. Громадським або власним транспортом до сіл Коршів (початок) та Оздів (закінчення).

Протяжність — 12 кілометрів. Тривалість — 5 годин.

Покриття та особливості орієнтування. Подорож відбувається річками Полонка та Черногузка.

Порада: завжди триматись правого берега. У районі села Городок зі сторони лівого берега мережа ставків, до яких у низьку воду доступ обмежений. Є три обноси дерев'яних мосточків.

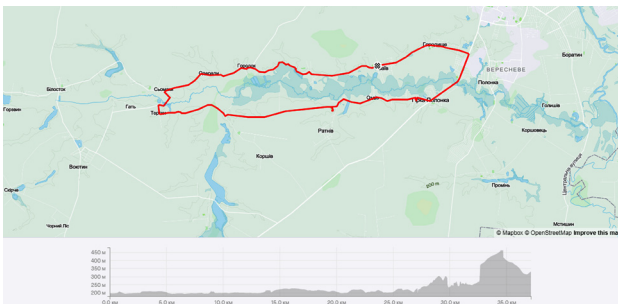
Рекомендований період: рання весна або пізня осінь.

Що цікавого: давньоруське Коршівське городище; багатошарові поселення лінійно-стрічкової кераміки, тшинецько-комарівської, черняхівської, вельбарської культур; флора та фауна річок Полонка та Черногузка; флора та фауна гідрологічного заказника “Черногузка”.

QR-код GoogleMaps:

2. Кільцевий велосипедний маршрут “Баїв — Полонка”

Маршрут: Баїв — Городище — Гірка Полонка — Ратнів — Коршів — Сьомаки — Одеради — Городок — Цеперів — Баїв.

Спосіб руху: велосипедом.

Початок та закінчення: транспортом до села Баїв.

Протяжність — 37 кілометрів. Тривалість — 3 години.

Покриття та особливості орієнтування. Шлях проходить переважно асфальтованими дорогами.

Порада: слід бути вкрай уважними при пересуванні вздовж траси Луцьк — Львів від Городища до Гіркої Полонки!

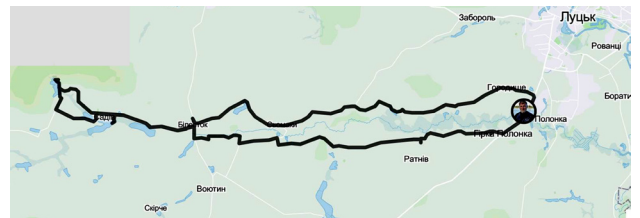
Рекомендований період: пізня весна — рання осінь.

Що цікавого: музей-скансен “Козацька січ” (Гірка Полонка); храм у селі Ратнів; храм XVIII ст. у Коршеві; Гідрологічний заказник “Черногузка”; джерела в Цеперіві та Баєві; музей меду в Баєві.

QR-код GoogleMaps:

3. Транзитний велосипедний маршрут “До витоків річки Черногузка”

Маршрут: Гірка Полонка — Тертки — Гать — Білосток — Садів — Кошів — Садів — Білосток — Сьомаки — Одеради — Городок — Цеперів — Баїв — Городище — Гірка Полонка.

Спосіб руху: велосипедом.

Початок та закінчення: громадським транспортом до зупинки Гірка Полонка (школа), або велосипедом із Луцька.

Протяжність — 75 кілометрів. Тривалість — 8 годин.

Покриття та особливості орієнтування. 80% шляху проходить асфальтованими дорогами зі значним перепадом висот.

Рекомендований період: пізня весна — рання осінь.

Що цікавого: культові споруди; флора та фауна, водойми, джерела заплави річки Черногузка; Садівський ліс; гарні панорами та краєвиди.

QR-код GoogleMaps:

ВИСНОВКИ

Авторська методика концепту “Вільні мандри” враховує сучасні реалії формування та реалізації туристично-рекреаційних потреб,

включає визначення особливостей активної рекреації, способів її забезпечення, альтернативні варіанти планування мандрівок. Апробація авторської методики на прикладі території Баївського, Ратнівського, Гіркополонківського старостинств Боратинської громади Луцького району Волинської області дала можливість підтвердити визначені ознаки рекреаційного туризму й активної рекреації та констатувати реалізацію визначених у концепті рекреаційних ефектів (оздоровчого, емоційного, естетичного, екологічного).

ЛІТЕРАТУРА

1. Tkachenko T., Hladkyi O. & Zhuchenko V. Recreational tourism: product portfolio diversification. *Scientia·Fructuosa*. 2021. № 138 (4). P. 81–90. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021\(138\)06](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(138)06)
2. Мазаракі А., Бойко М., Охріменко А. Форсайт розвитку національної туристичної системи. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 3. С. 5–22.
3. Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник). URL: <https://geohub.org.ua/node/501> (дата звернення: 16.02.2023).
4. Смаль І.В., Смаль В.В. Рекреація, туризм, дозвілля: тлумачення і співвідношення понять. *Український географічний журнал*. 2003. № 4. С. 58–64.
5. Мальцев Д. Організація активного сімейного дозвілля: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2019. № 4. С. 81–86. DOI:10.32652/tmfvs.2019.4.81-86

THE CONCEPT OF THE “FREE TRAVEL” PROJECT IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF RECREATION TOURISM

Cherchyk L.

Doctor of Economics, Professor
Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)
e-mail: cherchyk.larysa@vnu.edu.ua;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3901-216X>

Cherchyk O.

Candidate for Master of Sports of Ukraine
Volyn Regional Center for Students' Youth National-Patriotic Education,
Tourism and Local History of Volyn Regional Council (CNPETH)
(Lutsk, Ukraine)
e-mail: olegcherchik.66@gmail.com

Modern realities in Ukraine require adaptation of the tourism and recreation sphere to the new needs of post-war reconstruction, taking into account social, economic and environmental factors. This necessitates further development and the formation of alternative approaches to meeting the needs of rehabilitation, recovery, rest and development. The purpose of the research: determination of the features of recreational tourism and ways of providing it in the concept of “Free Travel”. The main results of the work consist in determining: the main factors of the functioning of the tourism and recreation sphere of Ukraine; tasks for the development of the tourist and recreational sphere in the regions that can currently provide recreational services; meaningful content of recreational tourism and active recreation. The concept of the “Free Travel” project is substantiated, where the emphasis is placed on the development of short-term active recreation, mainly of one-day duration, namely: the requirements for the travel area are defined; alternative travel planning options (linear, circular, combined, transit) have been developed; methods of movement are proposed; requirements that must be observed in certain territories are defined. Approbation of the author’s methodology was carried out on the example of the territory of the Baiv, Ratniv, and Hirkopolonkiv starostinties of the Boratyn community of the Lutsk district of the Volyn region. A basic map has been developed, where the natural, cultural-historical, architectural objects of this territory are marked, as well as travel options: linear water route “Journey along the Chornoguzka River through ancient settlements and hillforts”, circular bicycle route “Baiv — Polonka”, transit bicycle route “To sources of the Chornohuzka River”. The author’s methodology of the “Free Travel” concept takes into account the modern realities of the formation and implementation of tourist and recreational needs, includes the definition of the features of active recreation, ways of providing it, alternative options for planning trips. Approbation of the author’s methodology made it possible to confirm the identified features of recreational tourism and ac-

tive recreation, to ascertain the realization of the recreational effects (health, emotional, aesthetic, ecological) defined in the concept.

Keywords: tourism and recreation sphere, active recreation, tourism and recreation needs, travel, rehabilitation, restoration of psycho-physical conditions, free time.

REFERENCES

1. Tkachenko, T., Hladkyi, O., & Zhuchenko, V. (2021). Recreational tourism: product portfolio diversification. *Scientia·Fructuosa*, 138 (4), 81–90. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021\(138\)06](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(138)06) [in English].
2. Mazaraki, A., Boiko, M., & Okhrimenko, A. (2018). Forsait rozvytku natsionalnoi turystychnoi systemy [Foresight of the national tourist system development]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu — Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*, 3, 5–22 [in Ukrainian].
3. *Sportyvnyi turizm ta aktyvna rekreatsiia: heohrafiia, systematyzatsiia, praktyka (slovnnyk-dovidnyk) [Sports tourism and active recreation: geography, systematization, practice (reference dictionary)]*. URL: <https://geohub.org.ua/node/501> [in Ukrainian].
4. Smal, I.V., Smal, V.V. (2003). Rekreatsiia, turizm, dozvillia: tlumachennia i spivvidnoshennia poniat [Recreation, tourism, lei-sure: interpretation and correlation of concepts]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal — Ukrainian Geographical Journal*, 4, 58–64 [in Ukrainian].
5. Maltsev, D. (2019). Orhanizatsiia aktyvnoho simeinoho dozvillia: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Organization of active family leisure: domestic and foreign experience]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu — Theory and methodology of physical education and sports*, 4, 81–86 DOI:10.32652/tmfvs.2019.4.8186 [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Черчик Лариса Миколаївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та адміністрування, Волинський національний університет імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 28, м. Луцьк, Україна, 43000; e-mail: cherchik.larysa@vnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3901-216X>)

Черчик Олег Андрійович, кандидат у майстри спорту України, завідувач організаційно-масового відділу, Комунальний заклад “Волинський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді” Волинської обласної ради (вул. Коперника, 12, м. Луцьк, Україна, 43025; e-mail: olegcherchik.66@gmail.com)

Новини

Новини

Новини • Новини • Новини

Експерти ООН відзначили, що відновлення озонового шару може пом'якшити наслідки змін клімату. Зусилля світової спільноти зі збереження озонового шару Землі привели до результату — через 40 років він зможе повністю відновитися. Як йдеться у звіті про стан озонового шару програми ООН із захисту навколишнього середовища, при збереженні такої тенденції озоновий шар повністю відновиться до стану 1980 року до 2066 року над Антарктикою, до 2045 року — над Арктикою і до 2040 року — над іншими частинами світу.